

Yaşam Tatmini Ve Sosyal Dışlanma

Life Satisfaction And Social Exclusion

Nuran BAYRAM

Doç. Dr. Uludağ Üniversitesi

Neslihan SAM

Dr. Uludağ Üniversitesi

Serpil AYTAÇ

Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi

Mustafa AYTAÇ

Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi

Ekim/October 2010, Cilt/Vol: 12, Sayı/Num: 4, Page: 79-92
ISSN: 1303-2860, DOI: 10.4026/1303-2860.2010.0159.x

Makalenin on-line kopyasına erişmek için:

<http://www.isguc.org/?p=article&id=441&vol=12&num=4&year=2010>

To reach the on-line copy of article:

<http://www.isguc.org/?p=article&id=441&vol=12&num=4&year=2010>

Makale İçin İletişim/Correspondence to:

nuranb@uludag.edu.tr, neslihan@uludag.edu.tr

© 2000- 2010

“İşGüç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi
“İşGüç” Industrial Relations and Human Resources Journal

Ekim/October 2010, Cilt/Vol: 12, Sayı/Num: 4

ISSN: 1303-2860, DOI: 10.4026/1303-2860.2010.159.x

Editör/Editor-in-Chief

Aşkın Keser (Kocaeli University)

Editör Yardımcıları/Co-Editors

K.Ahmet Sevimli (Uludağ University)

Gözde Yılmaz (Kocaeli University)

Uygulama/Design

Yusuf Budak (Kocaeli University)

Yayın Kurulu / Publishing Committee

Dr.Zerrin Fırat (Uludağ University)

Doç.Dr.Aşkın Keser (Kocaeli University)

Yrd.Doç.Dr.Ahmet Selamoğlu (Kocaeli University)

Yrd.Doç.Dr.Ahmet Sevimli (Uludağ University)

Yrd.Doç.Dr.Abdulkadir Şenkal (Kocaeli University)

Yrd.Doç.Dr.Gözde Yılmaz (Kocaeli University)

Dr.Memet Zencirkıran (Uludağ University)

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Prof.Dr.Ronald Burke (York University-Kanada)

Assoc.Prof.Dr.Glenn Dawes (James Cook University-Avustralya)

Prof.Dr.Jan Dul (Erasmus University-Hollanda)

Prof.Dr.Alev Efendioğlu (University of San Francisco-ABD)

Prof.Dr.Adrian Furnham (University College London-İngiltere)

Prof.Dr.Alan Geare (University of Otago- Yeni Zelandiya)

Prof.Dr. Ricky Griffin (TAMU-Texas A&M University-ABD)

Assoc. Prof. Dr. Diana Lipinskiene (Kaunos University-Litvanya)

Prof.Dr.George Manning (Northern Kentucky University-ABD)

Prof. Dr. William (L.) Murray (University of San Francisco-ABD)

Prof.Dr.Mustafa Özbilgin (University of East Anglia-UK)

Assoc. Prof. Owen Stanley (James Cook University-Avustralya)

Prof.Dr.İşık Urla Zeytinoğlu (McMaster University-Kanada)

Danışma Kurulu / National Advisory Board

Prof.Dr.Yusuf Alper (Uludağ University)

Prof.Dr.Veyssel Bozkurt (Uludağ University)

Prof.Dr.Toker Dereli (Işık University)

Prof.Dr.Nihat Erdoğmuş (Kocaeli University)

Prof.Dr.Ahmet Makal (Ankara University)

Prof.Dr.Ahmet Selamoğlu (Kocaeli University)

Prof.Dr.Nadir Suğur (Anadolu University)

Prof.Dr.Nursel Telman (Maltepe University)

Prof.Dr.Cavide Uyargil (İstanbul University)

Prof.Dr.Engin Yıldırım (Sakarya University)

Doç.Dr.Arzu Wasti (Sabancı University)

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.

Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the outhors.

None of the contents published can't be used without being cited.

Yaşam Tatmini Ve Sosyal Dışlanma*

Life Satisfaction And Social Exclusion

Nuran BAYRAM

Doç. Dr. Uludağ Üniversitesi

Neslihan SAM

Dr. Uludağ Üniversitesi

Serpil AYTAÇ

Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi

Mustafa AYTAÇ

Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi

Özet:

Bu çalışmanın amacı, yaşam tatmini ve sosyal dışlanma boyutları arasındaki ilişkileri incelemek ve yaşam tatmini açıklamada sosyal dışlanma boyutlarının anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Çalışmada, yaşam tatmini ölçmek için beş maddeden oluşan yaşam tatmini ölçeği (SWLS) ve sosyal dışlanmayı ölçmek için Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007) tarafından geliştirilen ve otuz beş maddeden oluşan sosyal dışlanma ölçeğinden yararlanılmıştır. Çalışmanın örneklemini Bursa ilinde ikamet eden onsekiz yaşüstü 2493 bireyden oluşmaktadır. Çalışmaya katılanların yaklaşık %55 i erkeklerden oluşmuştur. Yaş ortalaması 38,16±12,06 ve Bursa'da ortalama yaşama yılı 22,45±13,97 olarak elde edilmiştir. Kadınların, eğitim düzeyi yüksek olanların ve toplam aylık geliri yüksek olanların yaşam tatmininin daha yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal dışlanma ölçeğinin maddi yoksunluk, sosyal haklar ve sosyal katılım boyutlarının yaşam tatmini açıklamada önemli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Tatmini, Sosyal Dışlanma, Maddi Yoksunluk, Sosyal Haklar, Sosyal Katılım

Abstract:

The aim of the study is to examine the relationships between life satisfaction and social exclusion, and is to reveal life satisfaction which dimensions of the social exclusion scale have been explained the best. We used the Satisfaction with Life Scale (SWLS) to measure life satisfaction and the social exclusion scales that were used by Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007). The sample of the study is consisted of 2493 individuals over the age of eighteen years residing in the city of Bursa. Approximately 55% of the participants in this study are consisted of males. The average age is 38.16±12.06 and the average length of residence in the city is 22.45±13.97. It had been found that the females' life satisfaction levels higher than the males. We found that dimensions of social exclusion play a significant role in life satisfaction.

Keywords: Life Satisfaction, Social Exclusion, Material Deprivation, Social Rights, Social Participation

* Bu çalışmanın genişletilmiş özeti 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumunda, 27-29 Mayıs 2009 tarihlerinde bildiri olarak sunulmuştur. Çalışma U.Ü. Bilimsel Araştırmalar Projesi Başkanlığında yürütülen İ-2008/73 proje verilerini içermektedir.

1. Giriş

Günümüzde küreselleşme sonucu, bir taraftan dünyada artan zenginlikler söz konusu olmasına rağmen, diğer taraftan eşitsizlikler, güvencesizlikler ve adaletsizliklerin giderek yaygınlaşması, beraberinde bireylerin yaşam tatmin düzeylerinin azalmasına ve sosyal dışlanma düzeylerinin yükselmesine yol açmıştır.

Kişinin kendi yaşamına ilişkin genel bir yargısı veya değerlendirmesi olarak tanımlanan (Pavot, Diener, Colvin, & Sandvik, 1991; Shin&Johnson, 1978) yaşam tatmini kavramında aile, sosyal yaşam ve yaşama çevresi gibi temel yaşam alanları içinde, genelde yaşamın bilişsel değerlendirmesi ele alınmaktadır (Diener, 1984). Frisch'e göre (2000) yaşam tatmini, kişinin en önemli ihtiyaçları, amaçları ve isteklerinin subjektif değerlendirmesini ifade etmektedir. Bir diğer ifade ile yaşam tatmini, kişinin genel yaşam tatminini, yargılarını veya spesifik yaşam alanını içeren yaşam kalitesinin subjektif değerlendirmesidir (Marques vd., 2007).

Sosyal dışlanma ise, yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, güvencesizlik ve ayrımcılık gibi temel sosyal politika sorunlarını nitelemekle ilgili olup, ekonomik, sosyal ve siyasal tartışmaların gündem maddesi haline gelmiştir (Sapançalı, 2003). Toplumun bir parçası olma ve topluma entegre olmayı yansıtan sosyal entegrasyonun tersi olan (Robila, 2006) sosyal dışlanma kavramı yoksunluk kavramı ile yakından ilişkilidir. Sosyal dışlanmanın en önemli unsuru, çok boyutlu dinamik bir yoksunluk süreci oluşudur. Yoksunluk kavramı, genellikle statik bir kavram olarak ele alınırken, sosyal dışlanma önemli dinamik görünümlere sahiptir (Bosseret vd., 2007; Sapançalı, 2005, 2009). Eğer bireylerin yoksunluğu devam eder veya zaman içinde daha kötüye giderse, birey sosyal olarak dışlanmış olmaktadır (Chakravarty & D'Ambrosio, 2006). Townsend (1993) temel gereksinimleri karşılayamama olan maddi yoksunluk düzeyi (yeme-içme, giyinme, barınma vb.) ile sosyal dışlanma (aile, eğlence ve eğitim vb.) arasındaki farkı ortaya koymuştur.

Sosyal dışlanma, hem ekonomik-yapısal hem de sosyo-kültürel biçimde olmak üzere ortaya çıkan çok boyutlu bir olaydır (Bhalla & Lapeyre, 1997; Chakravarty & D'Ambrosio, 2006; Jehoel-Gijsbers & Vrooman, 2007). Commins (1993) sosyal dışlanmayı, vatandaşlık entegrasyonundan dışlanma, işgücü piyasasından dışlanma, sosyal yardım durumundan dışlanma ve aile-toplumdan dışlanma şeklinde dört boyutta ele alırken; Silver (1994) sosyal dışlanma kavramını ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutlar ile incelemiştir. Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007, 2008) sosyal dışlanmayı maddi yoksunluk, sosyal haklar, sosyal katılım ve kültürel entegrasyon olmak üzere dört farklı boyutta ele almıştır. Sapançalı (2003) sosyal dışlanmayı mal ve hizmet piyasalarından dışlanma ve işgücü piyasasından dışlanmayı içeren ekonomik alandan dışlanma, mülkiyet ve konuttan dışlanma ve sosyal refah hizmetlerinden dışlanmayı içeren toplumsal hayattan dışlanma, demokrasi, haklar ve yönetim ile göçmenler ve azınlıkları içeren siyasal alandan dışlanma şeklinde üç boyutta ele almıştır. Adaman & Keyder (2005) sosyal dışlanmayı ekonomik dışlanma, mekansal dışlanma, kültürel dışlanma ve politik dışlanma şeklinde dört boyutta ele almıştır. Pek çok yazar ise, sosyal dışlanma kavramını, yoksullaşma veya yeterli gelir ve kaynaklardan dışlanma, işgücünden dışlanma, hizmetlerden dışlanma ve sosyal ilişkilerden dışlanma şeklinde dört boyutta ele almıştır (Gordon vd. 2000).

Yerli ve yabancı literatüre bakıldığında yaşam tatmini ve sosyal dışlanma kavramları ile ilgili çok fazla bilimsel yayına rastlanmakta ve bu kavramların ya ayrı ayrı yada farklı kavramlar ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Fakat, bu iki kavramın bir arada ele alındığı çalışma hemen hemen yok denilecek kadar azdır.

Türkçe literatüre bakıldığında çalışmaların bir kısmının, yaşam tatmini kavramının iş tatmini ile ilişkisini (Keser, 2005; Aşan & Erenler, 2008), kariyer bağlılığı, mesleki bağlılık ve örgütsel bağlılık kavramları ile ilişkisini (Özdevicioğlu & Aktaş, 2007), mesleki

ve sosyo-ekonomik beklenti ile ilişkisini (Can & Soyer, 2008) ve akademik başarı ile ilişkisini (Güler & Emeç, 2006) inceledikleri görülmektedir.

Bununla birlikte, literatürde az sayıda da olsa yaşam tatmini ile sosyal dışlanma kavramı ile yakından ilişkili olan yoksulluk ve işsizlik arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır. Heady, Krause ve Wagner (2009) tarafından yapılan çalışmada yaşam tatminini açıklamada yoksulluğun etkili olduğu elde edilmiştir (Gilbert, 2009). Rojas (2008) tarafından yapılan çalışmada bireyin yaşam tatmini düşük ise deneyimli yoksulluğa sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Clark vd. (2001) ve Clark (2003) tarafından yapılan çalışmalarda ise yaşam tatmini üzerinde işsizliğin negatif bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur.

Yaşam tatmini ile sosyal dışlanma arasında yapılan az sayıda çalışmadan biri olan ve Shields vd. (2009) tarafından yapılan çalışmada yaşam tatmini ile sosyal dışlanma arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca yine aynı çalışmada sosyal dışlanmanın, yaşam tatminindeki değişkenliği açıklamada az da olsa bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur. Szukielojc-Bienkunska (2005) tarafından yapılan bir çalışmada sosyal dışlanma göstergeleri arasında düşük yaşam tatmini ele alınmıştır. Almanya'da yaşayan göçmenlerin sosyal dışlanma düzeylerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmada ise istihdam ve yaşam tatmini ile sosyal dışlanma arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (Haisken-DeNew & Sinning, 2007).

Türkçe literatür incelendiğinde yoksulluk üzerine çok fazla çalışma yapılmasına karşın sosyal dışlanma kavramı üzerine çok fazla çalışmaya rastlanamamaktadır. Sapançalı (2003, 2005) tarafından yapılan çalışmalarda sosyal dışlanma kavramı teorik olarak her yönü ile ele alınmıştır. Adaman & Keyder (2005) ve Adaman & Ardıç (2008) tarafından yapılan çalışmada ise sosyal dışlanmanın Türkiye'deki durumu yoksul mahallelere özel vurgu yapılarak hem teorik hem de uygulamalı yönü ile incelenmiştir.

2010 yılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yılı olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda, bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak sosyal dışlanma ve boyutları ilk kez bir ölçek yardımı ile ele alınmış ve yaşam tatmini ile aralarındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada sosyal dışlanma kavramı Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007) tarafından geliştirilen ölçek kullanılarak maddi yoksunluk, sosyal haklar, sosyal katılım ve kültürel entegrasyon olmak üzere dört boyutta incelenmiştir. Çalışmanın amacı yaşam tatmini ve sosyal dışlanma boyutları arasındaki ilişkileri incelemek ve yaşam tatminini açıklamada sosyal dışlanma boyutlarının anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koymaktır.

2. Yöntem

Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan anket formunda katılımcılara ait çeşitli sosyo-demografik değişkenlerin yanı sıra yaşam tatmini ölçeği ve sosyal dışlanma ölçeği yer almıştır.

Yaşam Tatmini Ölçeği: Çalışmada, yaşam tatminini ölçmek için, 7'li likert tipinde beş maddeden oluşan yaşam tatmini ölçeği (SWLS) kullanılmıştır (Diener. et al., 1985; Pavot and Diener, 1993). Ölçekte yer alan her bir madde "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek değerler yüksek yaşam tatminini göstermektedir.

Sosyal Dışlanma Ölçeği: Çalışmada sosyal dışlanmayı ölçmek için Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007) tarafından geliştirilen ve tarafımızdan revize edilerek Türkçe literatüre geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılarak kazandırılmış olan 5'li likert tipinde otuz beş maddeden oluşan sosyal dışlanma ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekte maddi yoksunluk, sosyal haklara ulaşma, sosyal katılım ve kültürel entegrasyon olmak üzere dört boyut mevcuttur. Ölçekte sosyal haklara ulaşma boyutu iki ayrı alt boyut şeklinde ele alınmaktadır. Birinci alt boyut sosyal haklar

bağlamında kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilmeyi kapsarken, ikinci alt boyut ise uygun ev ve güvenli çevreden faydalanabilmeyi kapsamaktadır. Ölçekte yer alan her bir madde "hiç bir zaman" ile "her zaman" arasında değişmektedir. Sosyal dışlanma ölçeğinde yer alan boyutlar ve tanımları Tablo 1'de sunulmuştur.

Sosyal dışlanma ölçeğinde her bir boyut için elde edilen yüksek değerler, sosyal dışlanma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, yüksek değerler maddi yoksunluğun yüksek olduğunu, kurumlardan ve yardımlardan yararlanılmadığını, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olunmadığını, sosyal katılımıcılığın düşük olduğunu (sosyal katılımıcılığı başaramama) ve kültürel entegrasyon

ve normlara uymanın başarısız olduğunu göstermektedir.

Katılımcılar

Çalışmanın örnekleme Bursa ilinde ikamet eden onsekiz–seksen yaş arası bireylerden oluşmaktadır. 2493 bireyin katıldığı çalışmada veriler Tabakalı Örnekleme yöntemine göre toplanmış ve tabakalarda yer alan örneklem hacimleri orantılı dağıtım yöntemi ile belirlenmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanına (2008) göre Bursa kent merkez ilçeleri dahilinde nüfus 1,813,452'dir. Bu anakütle için tolere edilebilir örneklem hatası %3 olarak alındığında %99 güven düzeyi için örneklem hacmi 1847 olarak belirlenmiştir. Çalışma grubu olarak

Tablo 1

Sosyal dışlanma ölçeğinin boyutları ve tanımları

Sosyal Dışlanma Ölçeği	Tanımı
I. Boyut: Maddi yoksunluk	Zorunlu ödemelerin güçlükle yapılması, maddi durum hakkında endişelenme, beslenme, giyim, barınma gibi temel gereksinmelerin yeterince karşılanamaması.
II. BoyutA: Sosyal haklar	Hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü gibi kamu kurumlarında sorun yaşama ve kötü muamele ile karşılaşma, kredi ve sigorta müracaatlarının reddedilmesi, bireylerin yararına olacak uygulamalarda haklarının verilmemesi. Diğer bir ifade ile, kamu kurumlarından ve yardımlarından faydalanılamaması.
II. BoyutB: Sosyal haklar	Yaşanılan çevrenin gürültülü ve kirli olması, çevrede sürekli olaylar çıkması, komşuluk ilişkilerinin iyi olmaması, kişinin kendisini güvende hissetmemesi ve evde tek başına olmaktan korkması. Diğer bir ifade ile, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olunmaması.
III. Boyut: Sosyal katılımıcılık	Kişinin kendisini toplumdan dışlanmış hissetmesi, sosyal ilişki kurabileceği kişi sayısının çok az olması, sırlarını paylaşabileceği arkadaşlarının olmaması ya da çok az olması, kişinin arkadaşlarından çok az sosyal destek görmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorun yaşaması.
IV. Boyut: Kültürel entegrasyon, normlara uyma	Kişinin arkadaşlarının yararına olacaksa yalancı şahitlik yapması, yakalanmadığı sürece kanunları çiğnemesi, ücretli çalışanların ek bir işte daha çalışmalarını uygun bulması, işsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun bulması ve başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılamaması.

belirlenen örneklem hacminin üzerine çıkılması hedeflenmiş ve orantılı dağıtım yaklaşımı ile 3000 adet anket merkez ilçelere dağıtılmıştır. Geriye dönen anket sayısı 2753 olmuş ancak eksik gözlemlerin varlığından ve tutarsız anket doldurulmasından hareketle 260 gözlem çalışma dışı bırakılarak toplam 2493 veri üzerinden analizler yürütülmüştür.

Çalışmada verilerin analiz edilmesinde SPSS 16.0 paket programından yararlanılmış ve frekans dağılımları, güvenilirlik analizi, t-testi, korelasyon analizi ve hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

3. Bulgular

Çalışmaya katılanların yaşları 18-80 arasında değişmekte olup, ortalama yaş $38,16 \pm 12,06$ (ortalama \pm s.sapma) ve Bursa'da yaşama yılı 1-72 yıl arasında değişmekte olup, ortalama yaşama yılı ise $22,45 \pm 13,97$ olarak elde edilmiştir. Çalışmaya katılanların yaklaşık %55 i erkeklerden oluşmuştur. Çalışma grubunun yaş ve cinsiyet dağılımı Tablo 3'de gösterilmiştir.

Çalışmaya katılanların %68,1'inin lise mezunu olduğu, %14,6'sının herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadığı, %15,9'unun

Tablo 2

Bursa merkez ilçelerine göre anakütle ve örneklem hacminin yüzde dağılımı

Bursa Kenti Merkez İlçeleri	% Dağılım	
	Anakütle	Örneklem
Osmangazi	40.80	38.4
Yıldırım	32.68	30.1
Nilufer	14.18	18.1
Mudanya	2.60	2.7
Gemlik	4.99	5.5
Gursu	2.77	2.9
Kestel	1.98	2.4
Toplam	100.0	100.0

Tablo 3

Çalışma grubunun yaş ve cinsiyet dağılımı

Yaş grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
18-28	342	30,5	315	23,0	657	26,4
29-39	306	27,2	407	29,7	713	28,6
40-50	327	29,1	412	30,1	739	29,6
51+	148	13,2	236	17,2	384	15,4
Toplam	1123	100,0	1370	100,0	2493	100,0

Tablo 4
Cronbach α değerleri

Ölçekler	Madde	Ortalama	S.Sapma	C. Alpha	C. Alpha ^s
Sosyal Dışlanma					
Boyut I: Maddi Yoksunluk	8	20,81	6,31	0,79	0,89
Boyut IIA: Sosyal Haklar (kurum ve yardımlardan faydalanma)	5	11,43	4,52	0,82	0,82
Boyut IIB: Sosyal Haklar (uygun ev ve güvenli çevreden faydalanma)	8	15,20	5,66	0,80	0,71
Boyut III: Sosyal Katılımcılık	9	18,90	5,43	0,77	0,76
Boyut IV: Kültürel	5	11,12	3,66	0,67	0,61
Entegrasyon					
Yaşam Tatmini	5	20,94	7,11	0,84	

Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007) sonuçları

Tablo 5
Cinsiyete göre *t*-testi sonuçları

Ölçekler	Kadın (n=1123)	Erkek (n=1370)	<i>t</i>	<i>p</i>
Sosyal Dışlanma				
Boyut I: Maddi Yoksunluk	20,74±6,49	20,92±6,61	,685	,493
Boyut IIA: Sosyal Haklar	11,17±4,58	11,73±4,82	2,950	,003
Boyut IIB: Sosyal Haklar	16,54±6,29	15,90±5,96	-2,597	,009
Boyut III: Sosyal Katılımcılık	18,46±5,49	19,11±5,56	2,915	,004
Boyut IV: Kültürel	11,16±3,75	11,26±3,99	,662	,508
Entegrasyon				
Yaşam Tatmini	20,74±6,50	19,99±7,04	-2,735	,006

ekonomik durumunun kötü olduğu, %22'sinin ailedeki toplam fert sayısının 5 ve üstü olduğu ve %35'inin de oturduğu evin kira olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeklere ait güvenilirlik analizi sonuçları ortalamalar ve standart sapmalarla birlikte Tablo 4'de sunulmuştur.

Cinsiyete göre yapılan analiz sonucunda

sosyal dışlanma ölçeğinin maddi yoksunluk boyutunda ve kültürel entegrasyon boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bununla birlikte sosyal dışlanma ölçeğinin sosyal haklar ve sosyal katılımcılık boyutlarında ve yaşam tatmini ölçeğinde cinsiyete göre istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 6
Ölçeklerarası korelasyonlar

	Yaşam Tat.	Boyut I	BoyutIIA	BoyutIIB	BoyutI
Boyut I: Maddi Yoksunluk	-,314 **				
Boyut IIA: Sosyal Haklar	-,250 **	,453 **			
Boyut IIB: Sosyal Haklar	-,232 **	,245 **	,322 **		
Boyut III: Sosyal Katılımcılık	-,257 **	,288 **	,266 **	,270 **	
Boyut IV: Kültürel Entegrasyon	-,070	,156 **	,132 **	,179 **	,163 **

** p < 0.01

Ölçekler arası korelasyonlar incelendiğinde, sosyal dışlanma ölçeğinin dördüncü boyutu olan kültürel entegrasyon ve normlara uyma ile yaşam tatmini arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Diğer tüm boyutlar ile yaşam tatmini arasında istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde ters yönlü ilişkiler elde edilmiştir. Yaşam tatmini ile maddi yoksunluk boyutu arasında en yüksek ilişki ($r=-0,31$, $p<0,01$) elde edilmiştir. Bu durumda, kişilerin maddi yoksunluk düzeyleri arttıkça, sosyal haklara ulaşamama düzeyleri arttıkça ve sosyal katılımcılığı başaramadıkça yaşam tatmini düzeylerinin azaldığını söylemek mümkündür.

Sosyal dışlanma ölçeğinin tüm alt boyutları arasında aynı yönlü %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Bunlar arasında en yüksek ilişki, maddi yoksunluk ile kurumlardan ve yardımlardan faydalanamama ($r=0,45$, $p<0,01$) arasında elde edilmiştir.

Değişkenler arası korelasyonlar incelendiğinde, yaşam tatmini ile cinsiyet, eğitim durumu ve gelir değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sosyal dışlanma ölçeğinin boyutları arasında ise, maddi yoksunluk boyutu ile eğitim durumu, sosyal güvence, gelir ve kira durumu değişkenleri arasında; kurum ve yardımlardan yararlanma boyutu ile gelir ve

Tablo 7
Değişkenlerarası Korelasyonlar

	Yaşam Tat.	Boyut I	BoyutIIA	BoyutIIB	BoyutIII	BoyutIV
Yaş	,045	-,066	-,069	-,139 **	,054	-,094 *
Cinsiyet ¹	,103 *	,039	-,040	-,016	-,142 **	,002
Eğitim Durumu ²	,128 **	-,237 **	-,065	-,008	-,095 *	-,053
Sosyal Güvence ³	-,031	-,123 **	-,040	-,030	,000	-,056
Toplam Aylık Gelir	,225 **	-,304 **	-,097 *	,003	-,144 **	-,016
Kira Durumu ⁴	,071	-,163 **	-,085 *	-,095 *	-,019	-,110 **

* p < 0.05; ** p < 0.01; ¹ Cinsiyet: 1-Erkek, 2-Kadın; ² Eğitim durumu: 1-En fazla lise, 2-Üniversite ve üstü;

³ Sosyal Güvence: 1-Var, 2-Yok; ⁴ Kira durumu: 1-Kira 2-Kira değil

kira durumu değişkenleri arasında; uygun ev ve güvenli çevre koşulu boyutu ile yaş ve kira durumu değişkenleri arasında; sosyal katılımçılık boyutu ile cinsiyet, eğitim durumu ve gelir değişkenleri arasında; kültürel entegrasyon boyutu ile yaş ve kira durumu değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Çalışmanın bu aşamasında yaşam tatminini sosyal dışlanma ölçeğinin hangi boyutlarının daha iyi açıkladığını ortaya çıkarmak amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Kurulan model ile yaşam tatminini açıklamada birinci adımda yeralan kimlik ve

sosyo-ekonomik durum değişkenleri içerisinde toplam aylık gelir ve cinsiyet değişkeninin önemli olduğu ve ele alınan değişkenler ile toplam değişkenliğin %8'nin açıklandığı görülmüştür. İkinci adımda ilave edilen sosyal dışlanma boyutları ile toplam değişkenliğin %19'u açıklanmış ve yine kimlik ve sosyo-ekonomik durum değişkenleri içerisinde toplam aylık gelir ve cinsiyet değişkenleri yaşam tatminini açıklamada önemli bulunmuştur. Bununla birlikte, sosyal dışlanma boyutlarında ise, sırası ile maddi yoksunluk, sosyal haklar ve sosyal katılımçılık boyutlarının yaşam tatminini açıklamada önemli bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 8

Yaşam tatmini bağımlı değişkeni için hiyerarşik regresyon analizi

Değişkenler	1. Adım	2. Adım
Yaş	,058	,037
Cinsiyet ¹	,098*	,080*
Eğitim durumu ²	,078	,040
Sosyal güvence ³	-,062	-,075
Toplam aylık gelir	,205**	,145**
Ailedeki toplam kişi sayısı	-,057	-,034
Kira durumu ⁴	,071	,022
Boyut I: Maddi Yoksunluk		-,162**
Boyut IIA: Sosyal Haklar		-,085
Boyut IIB: Sosyal Haklar		-,127**
Boyut III: Sosyal Katılımçılık		-,119**
Boyut IV: Kültürel Entegrasyon		,015
R ²	0,08**	0,19**

* p < 0.05; ** p < 0.01; Tüm katsayılar standardize edilmiş katsayılardır

¹ Cinsiyet: 1-Erkek, 2-Kadın; ² Eğitim durumu: 1-En fazla lise, 2-Üniversite ve üstü;

³ Sosyal Güvence: 1-Var, 2-Yok; ⁴ Kira durumu: 1-Kira 2-Kira değil

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada yaşam tatmini ve sosyal dışlanma kavramları incelenmiş ve istatistiksel analizler ile aralarındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Korelasyon analizi sonucunda kadınların, eğitim düzeyi yüksek olanların ve toplam aylık geliri yüksek olanların yaşam tatmin düzeylerinin daha yüksek olduğu sonuçları elde edilmiştir. Bununla birlikte, yapılan t-testi sonucunda, yaşam tatmini değeri incelendiğinde kadınların erkeklere nazaran daha yüksek yaşam tatmin düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. OECD (2005) raporuna bakıldığında, OECD ülkeleri arasında Türkiye, Kore ve Japonya'da kadınların erkeklere nazaran daha yüksek yaşam tatmin düzeyine sahip olduğu ve kadın-erkek arasında en fazla farklılığın Türkiye'de olduğu görülmektedir. Fakat bu ülkelerde kadın ve erkek yaşam tatmin düzeylerinin OECD ülkelerinin ortalamasının altında olduğu dikkati çekmektedir. Diğer yandan, OECD ülkelerinin ortalamasının üstünde olan ülkeler arasında yer alan Avustralya, Belçika ve Finlandiya gibi ülkelerde de kadınların erkeklere nazaran daha yüksek yaşam tatmin düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Adaman & Keyder (2005) ve Adaman & Ardıç (2008) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeninde sosyal dışlanmışlık hissini farklılık yaratmadığı sonucu elde edilmiştir. Fakat, Bradshaw vd. (2000) yaptığı çalışmada kadınların erkeklere nazaran daha fazla sosyal dışlanmışlık hissine sahip olduğu sonucu bulunmuştur. Mevcut çalışmada ise kurum ve sosyal yardımlardan yararlanma ile sosyal katılımçılık alt boyutlarında erkeklerin kadınlara nazaran kendilerini daha fazla sosyal dışlanmış hissettikleri ve uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olma boyutunda ise kadınların erkeklere nazaran kendilerini daha fazla sosyal dışlanmış hissettikleri elde edilmiştir.

Sosyal dışlanma ölçeğinin uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olma boyutu ile yaş değişkeni arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Buna göre genç yaşta olanla-

rın uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olma boyutunda sosyal dışlanmışlık hissini yaşlı nüfusa nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir. Gençlerin yaşlı nüfusa nazaran daha fazla sosyal dışlanmışlık hissine sahip olduğu sonucu Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007), Poggi (2003), Aasland & Flotten, (2001), Adaman & Keyder (2005) ve Adaman & Ardıç (2008) tarafından yapılan çalışmalarda da elde edilmiştir.

Çalışmada eğitim düzeyi arttıkça maddi yoksunluk ve sosyal katılımçılık boyutlarında daha az sosyal dışlanmışlık hissine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, Aasland & Flotten (2001), Poggi (2003), Adaman & Keyder (2005), Adaman & Ardıç (2008) ve Devicienti & Poggi (2007) tarafından yapılan çalışmalarda da elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, maddi yoksunluk boyutu ile gelir değişkeni ve eğitim düzeyi değişkeni arasında bulunan ters yönlü ilişki Boarini & d'Ercole (2006) bulguları ile de örtüşmektedir.

Sosyal güvencesi olanların olmayanlara nazaran maddi yoksunluk boyutunda sosyal dışlanmışlık hissini daha az olduğu, kirada oturanların ise kendi evi olanlara nazaran sosyal dışlanmışlık düzeyinin daha yüksek olduğu ve toplam aylık geliri yüksek olanların maddi yoksunluk, kurum ve yardımlardan faydalanma ve sosyal katılımçılık boyutlarında sosyal dışlanmışlık hissini diğerlerine nazaran daha az olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çalışmada, Shields vd. (2009) ve Szukielojc-Bienkunska (2005) tarafından yapılan çalışmalarda olduğu gibi, yaşam tatmini ile sosyal dışlanma boyutları arasında negatif ilişkiler bulunmuştur. Bu durumda, yaşam tatmini yüksek olan bireylerin sosyal dışlanmışlık düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Tüm bunlara ek olarak, çalışmada yaşam tatminindeki değişkenliği açıklamada sosyal dışlanmışlığın istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucu ortaya konulmuştur. Bu sonuç, Shields vd. (2009) tarafından yapılan çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir.

KAYNAKLAR

- Adaman Fikret, Keyder Çağlar, (2005), Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma, Türkiye Raporu: (Erişim tarihi: 25.11.2008)
- Adaman, F., Ardic, O.P., (2008), Social exclusion in the slum areas of large cities in Turkey. *New Perspectives on Turkey* 38 (1), 29-60.
- Aşan E., Erenler E., (2008), İş tatmini ve Yaşam Tatmini İlişkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2008, C.13, S.2 s.203-216
- Boarini Romina & d’Ercole Marco Mira, (2006), Measures of Material Deprivation in OECD Countries, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, ELSA/ELSA/WD/SEM6
- Bossert W., D’Amrosio C., Peragine V., (2007), Deprivation and Social Exclusion, *Economica*, 74, 777-803
- Bradshaw, J., Williams, J., Levitas, R., Pantazis, C., Patsios, D., Townsend, P., Gordon, D., Middleton, S., (2000), The Relationship Between Poverty and Social Exclusion In Britain. 26th General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth, Cracow, Poland. (www.stat.gov.pl)
- Can Y., Soyer F., (2008), Mesleki ve Sosyo-Ekonomik Beklenti İle Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki: Beden Eğitimi Öğretmenleri Üzerinde Bir Araştırma, *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4.
- Chakravarty S. R., D’Ambrosio C., (2006), The Measurement of Social Exclusion, *Review of Income and Wealth, Series* 52, Number 3, September
- Clark, A. E., (2003), Unemployment as a Social Norm: Psychological Evidence from Panel Data. *Journal of Labor Economics* 21 (2), 323-51.
- Clark, A. E., Y. Georgellis, and P. Sanfey, (2001), Scarring: The Psychological Impact of Past Unemployment. *Economica* 68 (270), 221-41.
- Commins, P. (Ed.), (1993), Combating exclusion in Ireland 1990-1994: A midway report. Brussels: Observatory on National Policies to Combat Social Exclusion, Commission of European Countries.
- Devicienti F., Poggi A., (2007), Poverty and social exclusion: two sides of the same coin or dynamically interrelated processes?, Working Paper no. 62, Laboratorio R. Revelli, Collegio Carlo Alberto, Via Real Collegio, 30 - 10024 Moncalieri (TO); http://www.laboratoriorevelli.it/_pdf/wp62.pdf
- Diener, E., (1984), ‘Subjective well being’, *Psychological Bulletin*, 95(3), pp. 542-575.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., & Griffin, S., (1985), The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Frisch, M. B., (2000), ‘Improving mental and physical health care through quality of life therapy and assessment’, in Diener, E. and Rahtz, D. R. (eds), *Advances in Quality of Life Theory and Research*, Dordrecht, The Netherlands, Kluwer Academic Press
- Gilbert N., (2009), "European Measures of Poverty and Social Exclusion: Material Deprivation, Consumption and Satisfaction," *Journal of Policy Analysis and Management*, 28:4.

- Gordon, D., Adelman, A., Ashworth, K., Bradshaw, J., Levitas, R., Middleton, S., Pantazis, C., Patsios, D., Payne, S., Townsend, P. and Williams, J., (2000), Poverty and social exclusion in Britain. Joseph Rowntree Foundation, York.
- Güler B. K., Emeç H., (2006), Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi, D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi, Cilt:21 Sayı:2, ss:129-149
- Haisken-DeNew John P., Sinning Mathias, (2007), Social Deprivation and Exclusion of Immigrants in Germany, November 2007, IZA Discussion Paper No. 3153
- Jehoel-Gijsbers Gerda & Vrooman Cok, (2007), Explaining Social Exclusion: A theoretical model tested in the Netherlands, , The Netherlands Institute for Social Research/scp, The Hague, July 2007
- Jehoel-Gijsbers Gerda & Vrooman Cok, (2008), Social Exclusion of The Elderly A Comparative Study of EU Member States, Enepri Research Report No. 57, AIM WP8.1, September 2008
- Keser A., (2005), İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi: Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama, Çalışma ve Toplum, 2005/4, 77-96.
- Marques S. C. & J. L. Pais-Ribeiro & Shane J. Lopez, (2007), Validation of a Portuguese Version of the Students' Life Satisfaction Scale, Applied Research in Quality of Life 2:83-94
- Neil Gilbert, (2009), European Measures of Poverty and "Social Exclusion": Material Deprivation, Consumption, and Life Satisfaction, Journal of Policy Analysis and Management, Vol. 28, No. 4, 738-744
- OECD, (2005), Society at a Glance, OECD, Paris; EFILWIC (2003), Quality of Life in Europe: an illustrative report, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin; World Value Surveys.
- Özdevecioğlu M., Aktaş A., (2007), Kariyer Bağlılığı, Mesleki Bağlılık ve Örgütsel Bağlılığın Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkisi: İş-Aile Çatışmasının Rolü, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 28, Ocak-Haziran 2007, ss.1-20
- Pavot, W. & Diener, E., (1993), Review of the Satisfaction with Life Scale. Psychological Assessment, 5(2), 164-172.
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, & Sandvik, E., (1991), Further validation of the Satisfaction With Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. Journal of Personality Assessment, 57(1), 149-161.
- Poggi Ambra, (2003), Measuring social exclusion using the capability approach, http://www.uia.mx/humanismocristiano/seminario_capability/pdf/16.pdf
- Robila Mihaela, (2006), Economic pressure and social exclusion in Europe, The Social Science Journal 43, 85-97
- Rojas Mariano, (2008), Experienced Poverty and Income Poverty in Mexico: A Subjective Well-Being Approach, World Development Vol. 36, No. 6, pp. 1078-1093.
- Sapançalı F., (2003), Sosyal Dışlanma, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi yayın No: 09.1600.0000.000/DK
- Sapançalı F., (2005), Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, Çalışma ve Toplum, 2005/3, 51-106.

Sapancalı, F., (2009), *Toplumsal Açıdan Yaşam Kalitesi, Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım, İzmir*

Shields Michael A., Price Stephen Wheatley, Wooden Mark, (2009), *Life satisfaction and the economic and social characteristics of neighbourhoods, J Popul Econ, 22:421-443*

Shin, D.,&Johnson, D., (1978), *Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life, Social Indicators Research, 5, 475-492.*

Silver, H., (1994), *Social exclusion and social solidarity: three paradigms. International Labor Review 133 (5-6), 531-578.*

Szukielojc-Bienkunska Anna, (2005), *Poverty and social exclusion in Poland, Seminar on poverty measurement, Paris, 30 November - 2 December 2005*

Townsend, P., (1993), *The International Analysis of Poverty. London: Harvester Wheatsheaf.*
